

თეოდორე

ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ

69 წლის სამოქალაქო ომის დროს იმპერატორ მარკუს სალვიუს ოტონის რომაულ ფლოტს სათავეში ედგა აზატი (libertus) მოსხი.¹ I - II სს-ში რომაულ ლეგიონში ჩარიცხვის წინაპირობა რომის მოქალაქეობა იყო.² ფლოტს ეს არ ეხებოდა.³ ფლოტის ნავარქოსი მოსხი სწორედ რომ აზატია; აზატებს და მონებს კი რომში ხშირად სპეციფიურ სახელებს არქმევდნენ – მათ ეთნიკურობას, ან, ზოგადად, წარმომავლობას რომ აღნიშნავდა. მაგ., იმპერატორ ოტონის მოწინააღმდეგის და მისი „მესაფლავის“, იმპერატორ ავლუს ვიტელიუსის ფავორიტი აზატი აზიატიკი იყო, რომელიც მხედრის წოდებას და რომაულ სახელს (nomen) იღებს.⁴ ხომ არ არის მოსხი, ან მისი წინაპარი ქართლიდან (ანტ. იბერია) წაყვანილი?! თუ ასეა, რატომ არ უწოდებენ მას იბერს?! II - III სს. პლატეის საიდუმლო ქრისტიანული ორგანიზაციის წევრი გაიოსი ხომ იბერია ზედწოდებით.⁵ ქართლის/იბერიის ეკონომიკური სისტემის სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილებში (მესხეთი ფართო გაგებით), ბაგრატიონ/ბივრათიანთა დომენში⁶, ყოველთვის ძლიერი იყო ცენტრიდანული პოლიტიკური (და არა ეკონომიკური) ტენდენციები. იყო დრო (ძვ. წ. II - ახ. წ. IV სს.), როცა ეს მხარეები გუგარქის ავტონომიუ-

¹ Tacit. Hist. I. 87, Историки Античности. т. II. Древний Рим. 1989, გვ. 243; Tacitus. In Five Volumes. II. The Histories. Books I - III. With an English Translation by Clifford H. Moore. Loeb Classical Library. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press. London. MCMLXXX, გვ. 150.

² T. Dundua. Publicius Agrippa, Flavius Dades and a Dual Citizenship – a Pattern for Europe in Future? Caucasica. The Journal of Caucasian Studies. vol. 5. Tb. 2000, გვ. 60.

³ T. Dundua. Publicius Agrippa, Flavius Dades and a Dual Citizenship . . . , გვ. 60.

⁴ Tacit. Hist. II. 57, Историки Античности. т. II, გვ. 281.

⁵ T. Dundua. Gaius the Iberian – First Ever Recorded Georgian To Be Baptized. საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. II. თბ. 2011, გვ. 425.

⁶ T. Dundua. Bagrat, Son of Bivrat. Phasis. Greek and Roman Studies. vol 4. Tb. 2001, გვ. 26 - 29.

რი საპიტაქსოს ბირთვს შეადგენდა.⁷ აქედან გამომდინარე, მესხთა/Μόσχαι სოციალური კონტრაქტიც რეალობაა, და მათი ეთნიკური იბერობაც. მეტიც, ერთიანი ქართული ფეოდალური მონარქიის გარიჟრაჟზე (XI ს.) ტერმინოლოგიური კომპლექსიც კი არსებობს, ერთ სიბრტყეზე დაფიქსირებული – ქართველნი და მესხნი.⁸ ხოლო ის, ვინც მესხეთს ფლობს, ქართველთა მეფეა.⁹ კონკრეტული სინთეზი, ანუ – სტატუსი, აზატი, და სახელი, მოსხი, სხვა შესაძლებლობას არ გვიტოვებს, თუ არა იმას, რომ ამ პიროვნების წარმოშობა (პირადი ან წინაპრის) ქართულ სამყაროს დავუკავშიროთ.

„მოსხის“ ლათინური ტრანსპლანტაცია იოლი ასახსნელია; ბერძნულ სამყაროსთან მიმართებაში საქმე ცოტა გართულებულია. მოსხი ხომ ელინური საკუთარი სახელია (ეტიმოლოგიისთვის, Μόσχος ὁ 1) ჩამომავალი, ტოტი, 2) მოზვერი, ხბო, 3) ბოკვერი, ახალგაზრდა ხვადი ლომი, 4) ჭაბუკი. Μόσχος ἡ 1) დეკეული, 2) გოგო, ქალიშვილი)¹⁰, თუმცა, არც თუ ძალიან გავრცელებული. აქედან გამომდინარე, ძნელია, ვინმემ ამტკიცოს შემდეგი პიროვნებების ქართული წარმომავლობა: 1) მოსხი ელეელი, ფილოსოფოსი, 2) მოსხი ლამფსაკიდან, ტრაგიკოსი, ან, მით უმეტეს, 3) მოსხი სირაკუზიდან, პოპულარული პოეტი-ბუკოლიკი.¹¹

კონკრეტულ ნომინალს ვარიანტებიც გააჩნდა – Μόσχας, Μόσχιος, Μοσχιασός, Μόσχας, Μοσχίνη, Μόσχαιος, Μοσχίας, Μόσχαιος, Μοσχίας, Μοσχίας.¹² სუბსტრატის და დერივატის ძვ. წ. III ს-ში გაერთიანებულა ათენთან (ოროპში) მცხოვრები ერთ-ერთი ებრაელი მონის სახელში – Μόσχος Μοσχίαςος Ίουδαίος¹³, ე.ი. მოსხი მოსხიონის ძე. ეს ებრაელი აშკა-

⁷ თ. ღუნდუა, ნ. სილაგაძე. საქართველოს ისტორია: თემატური თუ ქრონოლოგიური პრინციპი. თბ. 2000, გვ. 53 - 54.

⁸ თ. ღუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით. თ. 1997, გვ. 144 - 145.

⁹ თ. ღუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია . . . , გვ. 144 - 145.

¹⁰ Древнегреческо-русский словарь. Составил И. Х. Дворецкий. М. 1958. т. II, გვ. 1110; Greek-English Lexicon, Compiled by H. G. Liddell and R. Scott. New edition completed 1940. Reprinted 1961. Oxford, გვ. 1148.

¹¹ Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike. Band 8. Stuttgart. Weimar. სტატია “Moschos” (Μόσχος), გვ. 414 - 415.

¹² იხ. მაგ., W. Pape's Wörterbuch der griechischen Eigennamen. Zweite Hälfte. Braunschweig. 1884, გვ. 946 - 947.

¹³ E. L. Gibson. The Jewish Monumission Inscriptions of the Bosphorus Kingdom. Tübingen. 1999, გვ. 66.

რად ელინიზირებულია. ის წარმართია.¹⁴ თუმცა, საკუთრივ ელინებში, მამის და შვილის სახელი იშვიათად თუ მეორდება, თუ, რა თქმა უნდა, საქმე ელინისტურ დინასტიებს არ ეხება.¹⁵ ხომ არ გამოიყენეს ბერძნებმა Μῦσῆς-ის, როგორც ებრაელთა ეთნიკური ნომინალური დიფერენტის, ფონეტიკურად მსგავსი ფორმები, ებრაელ მონებს სახელებს რომ არქმევდნენ?!

რა ვქნათ იმ შემთხვევაში, თუ საქმე ებრაელ მონას არ ეხება, ხოლო სახელი „მოსხი“ გარებულია – Μῦσῆς Μῦσῆς?! ვინ არის ჩვენ წინაშე, „წმინდა ელინი“, თუ ელინიზირებული ბარბაროსი, ალბათ, უფრო მესხი. არ გამოვრიცხავთ რა პირველ შესაძლებლობას, ჩვენ უფრო მეორისკენ ვიხრებით. ეს ექსტენსიური სახელი რაღაც ზედმეტად არის გაორებული, თითქოს ეთნიკურობისთვის ხაზის გასასმელად. კონკრეტული ასპექტით საინტერესო, წარმოსახვითი გენეალოგიური გზა ასეთია: მამა მესხეთიდან მოიყვანეს, როგორც მონა, და მას მოსხი უწოდეს; მისი ბიოლოგიური შვილი მსგავსად იწოდა. ის გახდა აზატი, შემდეგ – რომელიმე პოლისის მოქალაქე. შესაძლოა, და, ალბათ, ასეა, ეს გზა კიდევ უფრო ხანგრძლივი ყოფილიყო თაობების კუთხით, მაგრამ ტიპოლოგიურად – აღწერილის იდენტური. ეთნონიმის ონომასტიკურ შტრიხად ქცევის მაგალითიც გვაქვს: „ . . . [Κ]ρίχῳ γῆ[γραφ]θεν“¹⁶, ატიკურ ამფორაზე.

Μῦσῆς Μῦσῆς სამჯერ მაინც გვხვდება, ორჯერ – მონეტებზე, ერთხელ – ეპიგრაფიკულ ძეგლზე. ქალაქ სმირნის მაგისტრატი სადღაც ძვ. წ. II ს., ის ე.წ. ჰომერულ მონეტებზე (Homereia) თავის სახელს – Μῦσῆς Μῦσῆς – სიამაყით ათავსებს.¹⁷ ეს მნიშვნელოვანი ქალაქი ყოველთვის დიდი თავისუფლებით სარგებლობდა; ამის პროლუქტია ქალაქის სამონეტო ემისიები. იქნებ სწორედ ეს მაგისტრატია ნახსენები ჰალიკარნასის თეატრის¹⁸ წარწერაში (სურ. 1):

¹⁴ ოროპიდან მომდინარე ძვ. წ. III ს. წარწერის მიხედვით, ის თავყანს სცემს ამფიარაოსს და პიგეიას.

¹⁵ იხ. მაგ., Ch. Seltman. Greek Coins. L. 1955, გვ. 227 - 233, 240 - 245.

¹⁶ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. თბ. 1970, გვ. 410; იხ. აგრეთვე გვ. 408.

¹⁷ აპოლონის თავის გამოსახულება დაფნის გვირგვინში მარჯვნივ/Rv. მჯდომარე ჰომეროსის გამოსახულება, მარცხნივ. ლეგენდები – ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ. J. G. Milne. The Autonomous Coinage of Smyrna. II. The Numismatic Chronicle. Fifth Series – vol. VII. London. 1927, გვ. 95 №321.

¹⁸ www.whitman.edu/theatre/theatretour/halicarnassus/halicarnassus.htm. The Ancient Theatre Archive. A Virtual Reality of Greek and Roman Theatre Architecture.

კარნიზის I ნატეხი

ΜΟΣΧΟΣΜΟΣΧΟΥ ΤΟΥΜΟ

კარნიზის II ნატეხი

ΓΟΝΟΘΕΤΗΣΑΣΤΟΜΙΨΥΑΝΑΔΙΟΝΥΣΩΙ¹⁹

კიდევ ერთი ნატეხი იქვე იდო; შესაძლოა, წარწერა მასზე გრძელდება (?).

თითქოს – ΟΠΙΟΙ (?).

აქ, მინიმუმ, III თაობის მოსხზეა საუბარი – ΜΟΣΧΟΣΜΟΣΧΟΥ ΤΟΥΜΟ[ΣΧΟΥ]. იქნებ ეს სულ სხვა მაგისტრატია, და ის ჭრის ქვემოთ აღწერილ ფულს.

სმირნა. ძვ. წ. II - I სს. ბრინჯაო.

Av. კიბელას თავის გამოსახულება მარჯვნივ.

Rv. აფროდიტე სტრატონიკისის ქანდაკება, მარჯვნივ. ლეგენდები – ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ; ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ.²⁰

ან, საერთოდ, წარწერაში ნახსენები ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ ჭრის ორივე ტიპის მონეტას.²¹

ასეთი ფორმა – ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ ΤΟΥ ΜΟΣΧΟΥ – რომ შე-
საძლებელია, ამისათვის იხ. წარწერა: Magistratus eponymi Heracleotarum.²²

Φαρίαζ Φαρίσις τῶν Φαρίσις] 14

სხვათა შორის, ამ წარწერაში მამა-შვილის სახელის დამთხვევის პრო-

¹⁹ A, როგორც A-ს ვარიანტი, ძვ. წ. III - I სს. ჩნდება, ხოლო II ცვლის Π - ს ძვ. წ. I - ახ. წ. I სს. B. H. McLean. An Introduction to Greek Epigraphy of the Hellenistic and Roman Periods from Alexander the Great down to the Reign of Constantine (323 B.C. - A.D. 337). The University of Michigan Press. 2005, გვ. 41. აქედან დასკვნა – ჩვენი წარწერა ძვ. წ. III - II სს. უნდა დათარიღდეს.

²⁰ A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. XVI. Catalogue of the Greek Coins of Ionia. Barclay V. Head. London. 1892, გვ. 240 №33.

²¹ J. G. Milne. The Autonomous Coinage of Smyrna, გვ. 89 - 92.

²² Orientis Graeci Inscriptiones Selectae. Supplementum Sylloges Inscriptionum Graecorum. Edidit Wilhelmus Dittenberger. Volume Alterum. Lipsiae. MDCCCCV, გვ. 60 - 61, №459.

ცენტული მაჩვენებელი დაახლ. 25%-ს უტოლდება.

ამრიგად, მეტად ფრთხილი ჰიპოთეზის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ ქალაქ სმირნის ერთი წარმატებული ოჯახი ქართული წარმომავლობის ყოფილა. ყოველ შემთხვევაში, კონკრეტული ნუმიზმატიკური და ეპიგრაფიკული მონაცემების კომენტარის გარეშე დატოვება არ შეიძლებოდა.

სურათები

1.

კარნიზის I ნატეხი

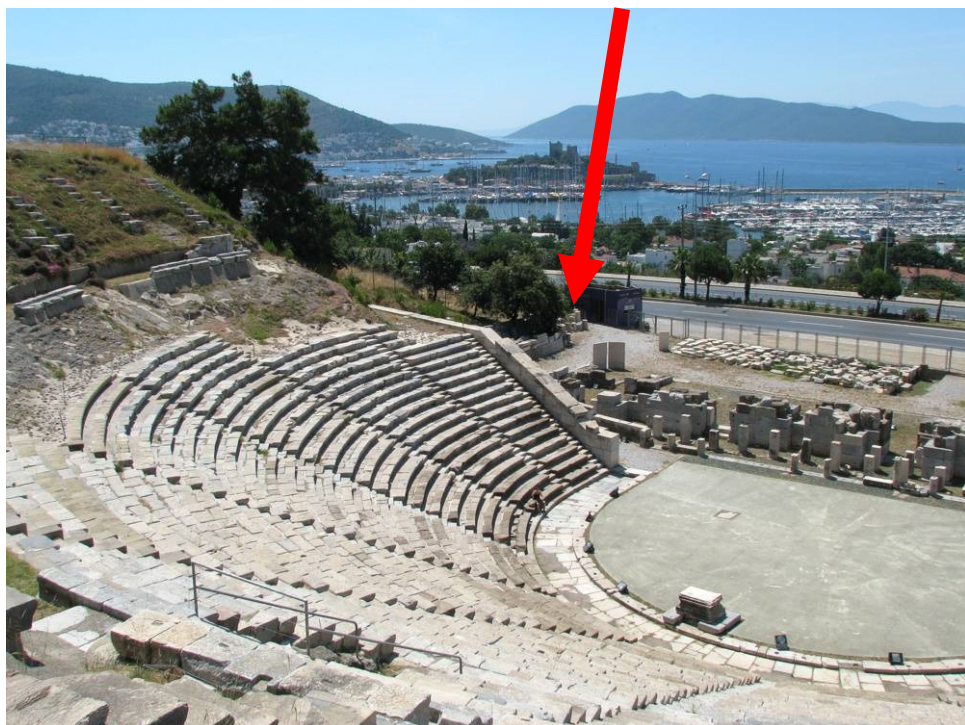

კარნიზის II ნატეხი

კარნიზის III ნატეხი (?)

2.

Tedo Dundua

ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ

Summary

Civil war of 69 reveals freedman Moschus as admiral of the Roman fleet subordinated to Emperor M. Salvius Otho. In the 1st - 2nd cc. the Roman citizenship was a prerequisite for enrolment in the legion but not for service in other units, such as the two Italian fleets. That is why Moschus found himself in his position. Romans used to give specific names to the slaves and freedmen, often connected with their original nationality. ex. Emperor Aulus Vitellius, rival of Otho, had Asiaticus, as a favourite, gradually allotting him with the Roman citizenship and *nomen*. Having on mind Meskheti (Graeco-Roman Moschicē), a province of Iberia (Eastern and Southern Georgia), one can suggest Iberia, as a mother-land for Moschus or his parent. If so, he could also be called Iberian (*Iber*), like Gaios the Iberian (Καίος ὁ Ἰβήρ), mentioned on the bronze plate from Platea in Greece.

In the Roman World a slave or a freedman, Moschus by name could be only Georgian. Greek case is different, for Moschos is original Greek name with the Greek etymology, employed rather extensively. There are no chances if proving the Georgian origin for Moschos of Elis, philosopher, Moschos of Lampsacos, tragic poet, and Moschos of Syracuse, famous bucolic poet.

This name had its derivative forms, like as follows: Μόσχις, Μόσχιος, Μοσχιανός, Μόσχιν, Μοσχίνη, Μόσχιον, Μοσχίων, Μόσχιλος, Μοσχῖνα, Μοσχῖνος. Both, substratum and a derivative form found themselves joined in the 3rd c. B.C. in the name of Hellenized Jewish slave, inscribed on plaque from Oropos near Athens – Μόσχος Μοσχίωνος Ἰουδαῖος. Son could have father's name in the Greek society, but these cases are not frequent if not within the Hellenistic dynasties. If it happened like as follows: Mōšéh is a general name to denote a Jew, and “Moschos” – very close to it in phonetical way.

But, if we have Μόσχος Μόσχου and apparently he is not a Jew, then he must be Iberian, whose direct, or far ancestor had been taken away from the Iberian province of Meskheti. This duplicity in the name could mean nothing

but stressing the ethnicity properly. For a transformation of ethnonym into proper name we have example, [K]ῆλχος γέ[γραφ]θεν on Greek pottery.

Final step for those barbarian slaves and freedmen was a citizenship.

Μόσχος Μόσχου occurs, at least, for three times – twice, on the coins, once – in inscription. Magistrate of Smyrna, perhaps, in the 2nd c. B.C., he put his name on the bronze coins of the city, the so-called Homereias (Apollo/Rev. Homer. ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ). Maybe, that was him again to issue *Kybele/Rev. Aphrodite Stratonikis* type bronze coins with the legend ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΣΧΟΥ, and to be mentioned in the Greek inscription of the theatre in Halikarnassos (the 3rd - 2nd cc. B.C.) – ΜΟΣΧΟΣΜΟΣΧΟΥ ΤΟΥΜΟ[ΣΧΟΥ].

We are moving to declare one of the leading families of Smyrna in the 2nd c. B.C. to be of the Georgian origin.